

PROF. Dr. E. W. HOFSTEE*

Overheidsdocumentatie

Het is, zoals u weet, een vrij gebruikelijke wijze van doen, als men met een opdracht begint, te zeggen dat men met enige schroom de opdracht tot het houden van de inleiding heeft aanvaard, om dan de redenen voor deze schroom uiteen te zetten. Ik houd daar niet erg van, omdat daarna de redenaars zich in de regel uitputten om aan te tonen, hoe goed zij het onderwerp toch wel beheersen.

In dit geval kan ik echter zelf moeilijk de neiging ondrukken mij van te voren te verontschuldigen voor mijn onkunde. Op het gebied van documentatie ben ik namelijk een leek, op zijn hoogst een amateur. Natuurlijk heb ik in mijn hoofdfunctie telkens met documentatie te maken, terwijl ik ook in verschillende nevenfuncties voortdurend weer met het probleem word geconfronteerd. Maar eigenlijk vind ik die documentatie maar een wat griezelige zaak. Ik heb een stille eerbied voor de mensen die al dit documentatiewerk tot stand brengen en ik ben mij er diep van bewust dat ik de eigenschappen mis die hen in staat stellen dit verantwoordelijke werk te doen. En als ik dan in een aide-memoire van onze voorzitter lees dat het mijn taak is: „in grote lijnen te belichten, wat wetenschap, bedrijfsleven en overheid verwachten van de overheidsdocumentatie,” dan voel ik mij wel heel erg op glad ijs.

Om twee redenen heb ik tenslotte toch gevolg gegeven aan het verzoek. In de eerste plaats, omdat — ook nadat wij tweemaal uitvoerig over het onderwerp van gedachten hadden gewisseld — de voorzitter er op vriendelijke wijze op bleef aandringen dat ik deze taak op mij zou nemen. In de tweede plaats, omdat ik mij toch telkens weer tot de documentatie getrokken voel als tot een soort van psychologische reddingsplank die mij uit gewetensconflicten kan helpen. Ik — en met mij ongetwijfeld vele beoefenaars der wetenschappen — word heen en weer geslingerd tussen twee verlangens, enerzijds om voortdurend nieuwe terreinen van kennis te exploreren, omdat deze nieuwe perspectieven openen voor wetenschappelijk inzicht, anderzijds om de reeds beschikbare kennis en het beschikbare inzicht te beheersen.

„Schuldgevoel”

Wat het laatste betreft, vermoedelijk gaat de grote meerderheid van ons onder een diep schuldgevoel gebukt. Volgens de diepte-psychologie hangen dergelijke

* Hoogleraar in de sociologie en sociografie aan de Landbouwhogeschool, voorzitter Sociaal-Wetenschappelijke Raad van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.

schuldgevoelens samen met een vaderfiguur die in ons onderbewustzijn zit te morren over onze afwijkingen van de regels die hij heeft gesteld. Wat dit punt betreft weet ik best wie in feite achter deze onderbewuste vaderfiguur bij mij schuil gaat. Het is mijn leermeester Steinmetz. Hij kon enorm te keer gaan tegen lieden die schreven zonder volledig de literatuur te kennen en hij deed ons diep beseffen hoe eindeloos veel we nog moesten lezen voor we het recht zouden hebben een pen op het papier te zetten.

Het is in dit verband misschien wel aardig even te vermelden dat Steinmetz op eigen houtje is begonnen met een enorm werk dat niet alleen zou moeten leiden tot een volledige documentatie op het gebied van de etnografie, maar bovendien tot een verwerking van de betreffende literatuur op feiten-complexen en probleemgebieden, dus tot een grondslag voor „information retrieval”, avant la lettre en avant Weinberg.

Het werk is gedeeltelijk gereed gekomen en wordt nog steeds gebruikt, maar moest in de Eerste Wereldoorlog worden afgebroken. Het werk was niet voor Steinmetz zelf bedoeld — hij kende zijn literatuur wel — maar voor die anderen die te lui waren om te lezen en die hij op deze wijze elk excuus wilde ontnemen om niet van het materiaal dat hij voor een goede beoefening van de etnologie noodzakelijk achtte, gebruik te maken.

Ik vertel u dit ietwat anecdotische verhaal natuurlijk niet zo maar voor de aardigheid, maar om nog eens te illustreren in welke drukkende moeilijkheden zo langzamerhand de beoefenaar van de wetenschappen is geraakt.

Dat de zaken nog veel moeilijker liggen dan 35 jaar geleden, toen ik studeerde en dat ze iedere dag moeilijker worden, behoef ik in dit gezelschap niet te zeggen. Van het bijhouden van de literatuur in zijn vak is geen sprake meer en het zou zelfs onverantwoord zijn het te proberen. Het zou betekenen dat men elke poging om zelf wetenschappelijk nog iets te presteren zou opgeven.

Angst voor de rijstebrijberg

De situatie is niet alleen frustrerend voor ons als academische docenten, ze is het ook voor onze studenten. Wij gaan door om, evenals onze leermeesters, onze leerlingen te vertellen dat zij, indien ze over een bepaald onderwerp willen schrijven, de betreffende literatuur moeten beheersen. Tegelijkertijd maken we hun echter duidelijk, hoe dag aan dag die vloed van literatuur rijst. Ik heb er geen exacte bewijzen voor en die zullen ook moeilijk zijn te verkrijgen, maar ik heb de overtuiging, dat heel wat doctorandi en ingenieurs zich van het schrijven van dissertaties en van ander wetenschappelijk werk laten afhouden door de vrees een overzienbare rijstebrijberg van literatuur te moeten doorwerken.

Ik heb de indruk — van een overtuiging durf ik hier niet meer te spreken — dat dit voor de maatschappijwetenschappen in de ruime zin nog sterker geldt dan voor de exacte wetenschappen. In de eerste plaats, omdat ook de materiaalverzameling voor het eigenlijke onderzoek in engere zin in deze vakken voor een groot deel

bestaat uit lezen; in de tweede plaats, omdat de vakgebieden en specialismen veel minder sterk zijn gescheiden dan in de exacte wetenschappen en daardoor de oevers van de literatuurzee nog meer in de nevelen verdwijnen; en in de derde plaats, omdat de ontwikkeling van de documentatie in de maatschappijwetenschappen in het algemeen nog op een lager peil staat dan met betrekking tot de exacte wetenschappen het geval is.

Probleem overal hetzelfde

U zult begrijpen, dat ik in het voorgaande in het bijzonder de nadruk heb gelegd op de problemen van de wetenschapsbeoefenaar. Ik heb nog eens onderstreept hoe hem de vraag kwelt van het krijgen en houden van een overzicht van de voor hem relevante wetenschappelijke produktie en hoe ook — juist daardoor — voor hem het vergemakkelijken van het doordringen tot en het bewerken van nieuwe terreinen van kennis van essentiële betekenis wordt.

Voor vele anderen die — voor welk doel dan ook — allerlei bronnen van kennis en inzicht voor hun werk nodig hebben, ligt de zaak natuurlijk — mutatis mutandis — niet anders. Overal waar verantwoord en gefundeerd beleid moet worden gevoerd, overal, waar werk moet worden verricht dat geen routinekarakter draagt, bestaat in wezen hetzelfde probleem.

OVERHEID ALS BEHEERDER VAN KENNIS

Het ligt wel voor de hand dat men voor de oplossing van deze problemen — d.w.z. voor verbetering van documentatie en informatie — het oog vooral ook richt op de overheid. In de eerste plaats, omdat de overheid door het nemen van de geëigende maatregelen en het beschikbaar stellen van de nodige middelen er in belangrijke mate toe kan bijdragen om in het algemeen een doeltreffende documentatie en informatie te bevorderen.

In de tweede plaats echter, omdat de overheid in steeds toenemende mate de beheerder is geworden van een ontzaggelijke hoeveelheid kennis die niet alleen voor het overheidsapparaat zelf, maar ook voor wetenschap en bedrijfsleven van zeer grote betekenis is en dit vermoedelijk nog in veel grotere mate zou kunnen zijn. Het is de overheid in haar kwaliteit van beheerder van kennis en inzicht die ons vandaag in het bijzonder interesseert.

Het is misschien goed hier op te merken dat ik, wanneer ik hier en in het vervolg spreek over de overheid, dit begrip gebruik in de betrekkelijk beperkte zin van die organen van rijk, provincie, gemeente enz. die direct of zeer nauw bij het formuleren en uitvoeren van het overheidsbeleid zijn betrokken. Wel reken ik tot de overheid in deze zin organen als het kadaster, de landbouwvoorlichtingsdienst en zelfs semi-overheidsorganen als economisch-technologische instituten en opbouworganen.

In het bijzonder wil ik buiten beschouwing laten de door de verschillende over-

heidsorganen gefinancierde, maar in de uitvoering van hun taak toch sterk onafhankelijke instituten voor wetenschappelijk onderzoek en wetenschappelijk onderwijs, lichamen dus als de T.N.O.-instituten e.d. en verder de universiteiten en hogescholen. De redenen, waarom ik ze buiten beschouwing laat, zijn ten dele van praktische aard. Het betrekken van deze organen in mijn betoog zou mijn taak aanzienlijk uitbreiden. Ik meen echter dat het ook wegens de aard van ons onderwerp gewenst is hier een scheiding aan te brengen. Als gevolg van hun, van die van de bij het beleid betrokken organen afwijkende positie en verantwoordelijkheid en hun bijzondere taak, gaan deze lichamen, wat betreft het verzamelen van gegevens, publikatie en documentatie, hun eigen weg en zij verdienen dus eventueel een afzonderlijke bespreking.

Drieërlei vorm

Naar de vorm kan men de kennis die de overheid — aldus omschreven — beheert, in drieën verdelen:

1. De overheid produceert en ontvangt documenten van allerlei aard, die op zichzelf niet van wetenschappelijke aard zijn. Overheidsdienaren schrijven brieven, waarin beslissingen worden medegedeeld, informatie wordt verstrekt, verzoeken worden gedaan enz. Zij schrijven verslagen van vergaderingen en van andere activiteiten, ze maken processen-verbaal, zij schrijven vonnissen, nota's, rapporten (o.m. van de buitenlandse dienst), leggen registers aan, enz. Zij ontvangen echter ook eindeloos veel brieven van allerlei soort en spontane informaties in andere vorm van de burgerij. Daarnaast verplicht de overheid de bevolking bij allerlei gelegenheden gegevens te verstrekken. Trouwlustigen, belastingplichtigen, dienstplichtigen, aanvragers van rijbewijzen, studenten die zich laten inschrijven, importeurs en exporteurs en vele andere categorieën van burgers zijn verplicht de overheid tal van inlichtingen te verschaffen.

Een zeer groot gedeelte van al deze documenten wordt bewaard. Een deel van de door de overheid systematisch verzamelde gegevens van administratieve aard wordt naderhand verwerkt in secundaire statistieken, zoals b.v. de gegevens van de bevolkingsadministratie, de opgaven voor de belastingen, de gegevens die bij in- en uitvoer moeten worden verstrekt enz., maar het overgrote gedeelte van de documenten verdwijnt in de archieven en wordt daarmee voor anderen dan de bij de betreffende tak van dienst betrokken ambtenaren onbereikbaar, totdat na lange tijd dit levend archief dood archief wordt, van beheerder verandert en dan als historisch materiaal ter beschikking komt.

2. De overheid laat — en wel in steeds toenemende mate — onderzoek verrichten. Voor een deel vindt dit onderzoek plaats binnen de beleidsorganen zelf. Vrijwel elk ministerie houdt er thans één of meer grotere of kleinere onderzoeksbureaus op na. Zeer veel onderzoekingen echter, vooral de grotere en meer fundamentele, worden uitbesteed aan instituten van allerlei aard.

Het is in dit verband van belang even aandacht te schenken aan één der belangrijkste onderzoek-instituten in Nederland, het Centraal Bureau voor de Statistiek. Hoewel formeel een ambtelijk orgaan, vallende onder het Ministerie van Economische Zaken, bezit het C.B.S. een zo ver gaande vrijheid wat betreft de uitvoering van zijn onderzoektaak en de publikatie van de verkregen resultaten, dat het in wezen eerder tot de hiervoor genoemde onafhankelijke wetenschappelijke instituten dan tot de overheidsorganen in engere zin moet worden gerekend. Ik zal het dan ook niet verder in mijn beschouwingen betrekken.

3. Veel overheidsorganen schaffen ten behoeve van hun werkzaamheden belangrijke hoeveelheden boeken en tijdschriften aan. Wie de Bibliotheek- en documentatiegids voor Nederland opslaat en in het bijzonder naar de over de gemeente Den Haag verstrekte gegevens kijkt, komt onder de indruk van de enorme hoeveelheid literatuur die de ministeries en andere takken van overheidsdienst onder hun beheer hebben.

MEER OPENBAARHEID GEWENST

Over het beheer van deze verschillende vormen van kennis door de overheid afzonderlijk zou ik nu nog gaarne enkele opmerkingen willen maken.

In de eerste plaats de documenten in engere zin. Gezien de sterk gegroeide en in wezen nog steeds groeiende bemoeienis van de overheid met het maatschappelijke leven in de meest ruime zin, ligt in deze documenten een ontzaggelijke hoeveelheid kennis van ons maatschappelijk leven, vooral in Nederland, maar toch ook in het buitenland, verborgen, die vooral voor de maatschappijwetenschappen (sociologie, economie, politicologie, criminologie, psychologie etc.) is om van te watertanden. Ook voor andere wetenschappen, o.m. de technische, ligt er vermoedelijk veel belangrijks.

Zoals gezegd, van deze gegevens komt, zolang het niet oud-archief wordt, maar betrekkelijk weinig naar buiten. Behalve in de reeds genoemde statistische publikaties komt er direct en indirect wel iets voor de dag in de periodieken die door een aantal ministeries en diensten worden samengesteld en soms ook in jaarverslagen, maar daar blijft het in hoofdzaak dan ook bij. Hierbij kan worden opgemerkt dat verschillende van de zo juist genoemde periodieken weliswaar niet geheim zijn, maar toch in sterke mate worden behandeld als informatie voor een beperkte kring en bepaald niet dringend onder de aandacht van een groter publiek worden gebracht. Uitzonderingen zijn er zeker ook; men denke b.v. aan de goede informatie over de Deltawerken.

„Regentenmentaliteit”

Men kan zich niet geheel aan de indruk onttrekken dat in ons overheidsapparaat nog altijd iets schuilt van de oude regentenmentaliteit; wat de heren wijzen

moeten de gekken prijzen. Een zo goed mogelijke informatie van de burger over alles wat zijn inzicht en zijn oordeel met betrekking tot 's lands zaken zou kunnen verbeteren, is zeker geen onderwerp van voortdurende zorg van alle onderdelen van ons overheidsapparaat en ook het belang van de wetenschap is in dit opzicht in het algemeen geen richtsnoer.

Dat het landsbelang of de bescherming van het belang van de individuele burger het ter beschikking stellen van de gegevens in kwestie zou verhinderen, is in zijn algemeenheid zeker niet juist. Wie enigszins op de hoogte is van hetgeen bij de overheid aan materiaal is verzameld, weet dat zeer veel ter beschikking zou kunnen worden gesteld, zonder dat iets of iemand daar schade van zou kunnen ondervinden. Wat de gegevens betreft, waarvan verkeerd gebruik wel zou kunnen leiden tot schade aan collectieve of individuele belangen, zeer velen die in dergelijke gegevens belang zouden stellen, met name beoefenaars van de wetenschap, hebben in de regel niet de minste belangstelling voor het afzonderlijke geval of het afzonderlijke individu, maar alleen maar voor het geheel van het betreffende verschijnsel, zoals dat uit het totaal der individuele gegevens voor den dag komt.

Wie en wat

Het lijkt mij van bijzonder veel belang dat er eens een publikatie tot stand zou worden gebracht die een realistisch en duidelijk overzicht zou geven van hetgeen de verschillende directies, bureaus, diensten enz. van het overheidsapparaat nu werkelijk en precies doen en welke gegevens ze binnen krijgen en zelf produceren. Er zou dan zonder vooringenomenheid moeten worden vastgesteld, welke van deze gegevens zonder meer voor belangstellenden ter beschikking zouden kunnen worden gesteld, welke onder bepaalde restricties, welke alleen bij uitzondering en welke in het geheel niet. Een dergelijke publikatie zou vermoedelijk aan de belangstellende burger bijzonder belangrijke informatie geven en aan de wetenschappelijke onderzoeker tal van nieuwe perspectieven openen voor onderzoek.

Geen vrees voor overmatige kritiek

Wat de restricties betreft, er is geen enkel bezwaar tegen dat men alvorens men aan een onderzoeker, of aan iemand anders, bepaalde gegevens ter inzage verstrekt, zich ervan overtuigt dat zijn bedoelingen inderdaad serieus zijn en dat men, indien nodig, van hem een verklaring eist die wat de geheimhouding met betrekking tot de verstrekte gegevens betreft, overeenkomt met de formuleringen dien-aangaande in de ambtenarenreed.

Aangaande de eventuele vrees voor onmatige kritiek op allerlei overheidsorganen, als gevolg van een grotere openheid met betrekking tot de gegevens in kwestie, valt op te merken dat in de regel de kritiek feller en onredelijker is naarmate men minder goed van de zaken op de hoogte is en naarmate men sterker het gevoel heeft, dat de noodzakelijke informatie opzettelijk wordt achtergehouden.

Oude archieven beter toerusten

Moeten dus, wat de door de overheid in de recente periode verzamelde gegevens van allerlei aard betreft, onze verlangens uitgaan naar meer openheid, een beter overzicht van het beschikbare en zodoende naar een beter benutten van deze gegevens voor allerlei doeleinden, ten aanzien van het oude archief ligt de zaak anders. Wie wel eens te maken heeft gehad met de beheerders van de oude archieven, weet dat men bij hen in het algemeen op de meest welwillende medewerking kan rekenen bij pogingen om uit deze verzamelingen de gegevens op te diepen, waarover men zou willen beschikken.

Een andere vraag is of men steeds *in staat* is zo snel en zo volledig mogelijk informatie te verschaffen als in principe mogelijk zou zijn. Hoewel reeds lang en veel is gewerkt aan de documentatie — inventarisatie — van het materiaal in de oude archieven, is men hiermee toch nog geenszins zo ver en zo volledig gereed als de betrokkenen vermoedelijk zelf wel zouden wensen. Zeker zou nog veel meer kunnen worden gedaan aan het groeperen van allerlei in verschillende documenten verborgen gegevens naar bepaalde voor het wetenschappelijk onderzoek en voor andere doeleinden relevante gezichtspunten, waardoor een sneller, doelmatiger en vollediger gebruik van de oude archieven van rijk, provincies, gemeenten enz. zou kunnen worden bereikt.

Het gaat hier echter voornamelijk om mankracht en financiën. In principe kan men dunkt me van de zijde van de gebruikers op het beheer van de oude archieven weinig aanmerkingen maken.

BETERE TOEGANKELIJKHEID WETENSCHAPPELIJKE PRODUKTIE

In de tweede plaats dan enkele opmerkingen over de onderzoeken die door de overheid worden uitgevoerd. Vooral na de Tweede Wereldoorlog, maar ook reeds tussen de beide wereldoorlogen, is het aantal door de overheid of in opdracht van de overheid uitgevoerde onderzoeken zeer snel toegenomen. Dit geldt in het bijzonder voor onderzoeken op het terrein der maatschappijwetenschappen in de ruime zin, al is ook het van de overheid uitgaande technische onderzoek sterk in omvang gegroeid.

Aandeel overheidsorganen van groot belang

In de stimulering van dit onderzoek hebben ook de lagere overheidsorganen een levendig aandeel gehad. Ondanks verdienstelijke pogingen om het wetenschappelijk onderzoek in Nederland statistisch te analyseren en o.m. na te gaan welk aandeel de overheid hierin heeft, kan men de betekenis die de meer of minder nauw bij het beleid betrokken organen in dit opzicht hebben, slechts schatten. Wat de maatschappijwetenschappen aangaat lijkt mij de schatting dat zeker de helft van de academici die op dit terrein onderzoek doen, betrokken zijn bij onderzoeken,

die door of in opdracht van de overheid worden uitgevoerd, niet aan de hoge kant. Hoewel niet al deze onderzoeken even belangrijk zijn — een niet onbelangrijk deel wordt gevormd door routineonderzoeken die maar voor een beperkte groep van direct betrokkenen van betekenis zijn — ligt het voor de hand dat langs deze weg een enorme hoeveelheid kennis en inzicht wordt verzameld die ook buiten de kring van de betrokken beleidsorganen belangstelling verdient.

Meer publiceren, ruimer annunceren

Jammer genoeg echter komt een zeer groot gedeelte van de uitkomsten van het door of voor de overheid verrichte onderzoek nooit werkelijk in de openbaarheid. In de eerste plaats wordt een niet onbelangrijk percentage van deze uitkomsten opzettelijk niet gepubliceerd. Men is gauw — m.i. te gauw — geneigd te veronderstellen dat de resultaten van bepaalde onderzoeken het beleid doorkruisen of op het beleid vooruitlopen en dan het onderzoek maar in de la te stoppen of slechts een zeer beperkt aantal exemplaren, in een zeer beperkte kring, te laten circuleren.

Kwantitatief echter veel belangrijker is het aantal onderzoekresultaten dat, zonder nu uitdrukkelijk geheim te worden gehouden, door de vorm van vermenigvuldiging en verspreiding in wezen onbekend blijft. Eindeloos veel rapporten worden gestencild, aan een aantal mensen gezonden die, naar men aanneemt, amts-halve daarvoor interesse moeten hebben en dan gaat het geval in feite in de doofpot.

Niet opzettelijk, zoals gezegd. Als men toevallig weet dat het rapport er is, is de betreffende dienst veelal gaarne bereid een exemplaar ter beschikking te stellen en in de regel zelfs gratis. Maar het overgrote deel van de potentieel belangstellenden buiten de kring van ambtelijk geïnteresseerden komt niet aan de weet dat deze studies bestaan.

Pogingen tot verbetering

Er zijn een aantal pogingen gedaan om hierin verbetering te brengen. Ons onvolprezen Centraal Bureau voor de Statistiek heeft reeds jarenlang regelmatig gegevens verzameld omtrent de regionale studies op sociaal-wetenschappelijk gebied en deze gegevens vastgelegd in bibliografieën, waarin dus ook de gestencilde, gelichtdrukte en gerotaprinte en in beperkte kring verspreide studies zijn vermeld. Overleg tussen de Sociaal-Wetenschappelijke Raad van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen en vertegenwoordigers van verschillende ministeries heeft er toe geleid dat in een Register van lopend onderzoek dat voor het eerst in 1964 door de Raad is uitgegeven, naast het „vrije” onderzoek ook zoveel mogelijk door en voor de organen van de rijksoverheid verrichte onderzoeken zijn opgenomen. Samen met het in 1965 verschenen supplement op het eerste deel telt dit register nu 1275 nummers en het nu in voorbereiding zijnde tweede deel zal ongetwijfeld nog meer tellen.

Geen volledig overzicht

Compleet is het echter nog niet, voor de rijksoverheid niet en voor de lagere overheidsorganen zeker ook niet, afgezien nog van het feit dat in dit register natuurlijk alleen de *sociaal-wetenschappelijke* onderzoekingen van en voor de overheid zijn opgenomen. Bovendien gaat het hier alleen om de registratie van lopende onderzoekingen, niet om de documentatie van de verslagen van voltooide onderzoekingen, hetgeen een geheel andere, maar evenzeer noodzakelijk taak is. De genoemde bibliografie van het C.B.S geeft alleen maar de titels van een *deel* van de verslagen van onderzoekingen op het gebied van de maatschappijwetenschappen. Wat nodig zou zijn is een *volledig* overzicht van alle verrichte studies en dan niet alleen een mededeling van de titels, maar eveneens korte referaten, waardoor de potentiële gebruiker de mogelijkheid krijgt tot een schifting van het aanwezige materiaal.

Huidige situatie chaotisch

Deze volledige documentatie met betrekking tot het door de overheid geëntameerde onderzoek zou zich natuurlijk niet moeten beperken tot de studies op het gebied der maatschappijwetenschappen, maar ook betrekking moeten hebben op de verslagen van alle door en voor overheidsorganen verrichte studies. Niet alleen zou het tot standbrengen van een dergelijk overzicht op zichzelf van bijzonder grote waarde zijn, maar bovendien zou het er toe kunnen bijdragen het probleem van een goede documentatie van de wetenschappelijke produktie in Nederland in het algemeen op te lossen. Wat het terrein van de sociale wetenschappen betreft, dat ik het beste kan overzien, kan men de huidige situatie t.a.v. de documentatie zonder overdrijving als chaotisch aanduiden.

Orde in eigen huis

Een verbetering in deze toestand op korte termijn is noodzakelijk en de hulp van de overheid zal men hierbij niet kunnen ontberen. Een eerste eis is dan echter wel dat de overheid begint in dit opzicht orde in eigen huis te bewerkstelligen en het onder haar directe verantwoordelijkheid geproduceerd wetenschappelijk onderzoek op de juiste wijze beschikbaar, bereikbaar en bruikbaar te maken voor anderen, in en buiten de wetenschap, die hiermee hun voordeel zouden kunnen doen.

BEHEER WETENSCHAPPELIJKE LITERATUUR

Met deze opmerkingen raken we eigenlijk aan het derde punt dat onze aandacht verdient, namelijk het beheer van wetenschappelijke literatuur door de overheid. Zoals reeds werd opgemerkt, beheren de verschillende overheidslichamen teza-

men een enorme hoeveelheid boeken, tijdschriften, overdrukken en nog allerlei ander materiaal dat zij voor de uitoefening van hun functies nodig menen te hebben en in het verleden nodig meenden te hebben.

Deze verzamelingen van de overheidsorganen zijn, voor zover mij bekend, in het algemeen goed geordend en, zoals men o.m. uit de Bibliotheek- en documentatiegids kan opmaken, in het algemeen ook voor buitenstaanders toegankelijk. In dit opzicht is er dus geen reden tot klagen, al kan men zich misschien afvragen of men in den lande wel voldoende op de hoogte is van het bestaan van al deze bibliotheken en van hun inhoud.

Literatuurdocumentatie van de overheid

Op enkele uitzonderingen na zijn deze bibliotheken van overheidsorganen primair bedoeld om beleidslieden de nodige informatie te verschaffen. Beleidslieden hebben in het algemeen weinig gelegenheid om te lezen en het is daarom niet verwonderlijk dat het maken van referaten van de beschikbare boeken en tijdschriftartikelen zich juist bij de nauw met het beleid verbonden organen relatief sterk heeft ontwikkeld, sterker dan bijv. bij de universitaire laboratoria en instituten, waar men veelal een sterke tegenzin tegen documentatiewerk kan constateren. Veelal beperkt het opstellen van referaten zich niet tot het literatuurbezit van eigen dienst, maar wordt ook materiaal van andere bibliotheken daarbij betrokken.

Zo zijn bij de overheid een aantal goede, min of meer regelmatig verschijnende lijsten van referaten ontstaan die niet alleen voor de betreffende ministeries enz. goede diensten bewijzen, maar ook voor anderen die ze in handen krijgen, bijzonder waardevol zijn. Andere overheidslichamen gaan minder ver en beperken zich tot het samenstellen van systematisch gerangschikte lijsten van titels, dus tot bibliografie. Al met al wordt door overheidsorganen een zeer belangrijk stuk documentatiewerk verricht.

Behalve aan het wel algemeen bekende werk van de Economische Voorlichtingsdienst, denk ik hier o.m. aan de referatenlijsten van het tegenwoordige Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk en aan die van de Rijks-Psychologische Dienst. Bijzondere vermelding verdient ook nog het Centrum voor Landbouwpublikaties en Landbouwdocumentatie dat bewust de bedoeling heeft beleid, praktijk, wetenschappelijk onderwijs en toegepast onderzoek tegelijkertijd te dienen, zoals trouwens op iets anders wijze ook met de Economische Voorlichtingsdienst het geval is.

Hoewel dus ook in dit opzicht veel goeds valt te zeggen van de activiteiten van de overheidsorganen heb ik toch nog enkele vragen, w.o. een enkele dringende.

Grotere coördinatie

In de eerste plaats vraag ik mij af, of het niet mogelijk zou zijn om tot een grotere coördinatie in het documentatiewerk van de overheid te komen. Ik stel deze vraag

met enige aarzeling, want ik ben mij er van bewust dat er een geïnstitutionaliseerd overleg bestaat. Ik heb echter de indruk, dat er toch nog vrij veel naast en door elkaar heen gebeurt.

Mogelijk één publikatievorm

Zou het niet mogelijk zijn door onderlinge taakverdelingen en samenwerking met dezelfde hoeveelheid arbeid te komen tot een meer omvangrijke, homogener en meer systematisch ingedeelde produktie van documentatiemateriaal? En zou het dan niet mogelijk zijn tot één publikatievorm voor alle documentatiearbeid van de overheid — althans van de rijksoverheid — te komen, zij het dan misschien verdeeld naar enkele brede terreinen van wetenschap?

Ik ben mij er van bewust dat elk departement en elke dienst weer zijn eigen behoeften met betrekking tot documentatie heeft en dat documentatiediensten van verschillende organen uit dezelfde publikatie verschillende referaten zullen maken. Deze moeilijkheid is echter gemakkelijk op te lossen, door — zoals in feite in praktisch elke documentatie geschiedt — eenzelfde publikatie onder meer dan één rubriek te vermelden. Bovendien valt dit probleem in de praktijk nog wel een beetje mee, zoals o.m. blijkt uit het feit dat verschillende documentatiediensten van de overheid dikwijls volstaan met het overnemen van een auteursreferaat of een „summary”.

Buitenwacht beter informeren

Als men in deze richting zou willen gaan, dan zou het ook aanbeveling verdienen de documentatiearbeid van de overheid iets uitdrukkelijker onder de aandacht van buitenstaanders te brengen dan thans het geval is. Ik vermoed dat velen die van de huidige arbeid op dit gebied gaarne zouden profiteren, maar zeer gedeeltelijk of in het geheel niet op de hoogte zijn van hetgeen er nu al bestaat.

Hulp overheidsorganen onontbeerlijk

Tenslotte zou ik in dit verband nog even weer terug willen komen op mijn opmerking over de wenselijkheid van een *volledig* overzicht van de wetenschappelijke produktie in Nederland. Voor sommige wetenschapsgebieden — en ik denk hierbij weer in het bijzonder aan de maatschappijwetenschappen — vormt de overheidsdocumentatie als geheel op het ogenblik vermoedelijk het belangrijkste stuk documentatiewerk met betrekking tot de in Nederland voortgebrachte geschriften, trouwens ook met betrekking tot de buitenlandse literatuur. Indien we willen komen tot een volledige documentatie van de wetenschappelijke arbeid in Nederland door systematiseren, coördineren en completeren van hetgeen nu grotendeels op zeer ordeloze wijze geschiedt, dan is de hulp van de overheidsorganen hierbij onontbeerlijk.

NOOD DRINGT

Ik hoop, dat de dringende nood er toe zal leiden dat in de eerstvolgende jaren realistische voorstellen zullen worden ontwikkeld om tot een verbetering van het documentatiewezen te komen. Er zal dan ongetwijfeld een beroep moeten worden gedaan op de medewerking van allerlei overheidsorganen. Ik hoop dat dit beroep dan niet tevergeefs zal zijn.